

Rozhovor Lucie Merhautové s Peterem Buggem

(E*forum, 03. 07. 2019)

*Letošní rok se zdá být příhodný pro šíření české literatury v zahraničí. V souvislosti s lipským knižním veletrhem, na němž byla česká literatura hlavním hostem, se toho dosti napsalo o podpoře překladů české literatury a jejích překladatelů, zejména co se němčiny týče. Různé literární a umělecké akce a setkávání budou probíhat v Německu i u nás po celý rok, na začátku května například v Brémách. Prostřednictvím E-fora bychom chtěli upozornit i na úsilí zahraničních bohemistů působících mimo německou jazykovou oblast a také v menších jazycích. Jedním z nich je **Peter Bugge** (* 1960), jenž působí dlouhodobě na School of Culture and Society při univerzitě v Aarhusu. Zaměřuje se na politické, kulturní i literární dějiny českých zemí 19. a 20. století v širším evropském kontextu a vedle pedagogické a vědecké činnosti se – jako řada dalších zahraničních bohemistů – věnuje propagaci české kultury a literatury, a to především prostřednictvím literárního překladu. Přeložil texty různých žánrů – na počátku jeho překladatelské dráhy byla v roce 1987 sbírka básní Jiřiny Salaquardové Snídaně na Titaniku (Morgenmad på Titanic), nejvíce se zasloužil o překlady děl Václava Havla, přičemž hra Pokoušení vyšla a byla inscenována ještě před pádem železné opony v Aarhusu v roce 1988. Následovaly Dálkový výslech (Fjernforhør, 1989), Moc bezmocných a jiné eseje (De magtesløses magt, 1991), Asanace (Sanering, 1991), Letní přemítání (Sommerrefleksioner, 1992), Dopisy Olze (Breve til Olga, 1993) a poslední Havlova hra Odcházení (Afsked, 2010). V roce 1999 přeložil rovněž drama Františka Pavlíčka Malá mořská víla (Den lille havfrue) a v roce 2006 Vieweghovu prózu Případ nevěrné Kláry (Sagen om den utro Klara). V roce 2013 pak v jeho překladu vyšly deníky Helgy Weissové z let 1938–1945 (Helgas Dagbog: En piges vidnesbyrd om livet i en koncentrationslejr, 2013). Poslední dva překlady z roku 2017 a 2019 uvádějí do dánštiny dvě díla Karla Čapka, a to Cestu na sever (En rejse mod nord, Copenhagen: Multivers, 2017) a román Válka s Mloky (Krigen med salamandrene, Aarhus: Æther, 2019). – Právě u příležitosti posledních dvou překladů přinášíme s Petrem Buggem rozhovor.*

Lucie Merhautová

Karlu Čapkovi jste se věnoval po delší překladatelské pauze, předtím jste se zaměřoval především na Václava Havla a současnou českou tvorbu. Překladatelský trh obecně je zaměřený mnohem více na současnost než na moderní klasiku. Kdo vlastně překlady Karla Čapka v Dánskou inicioval a z jakých důvodů?

V obou případech vzešla iniciativa od nakladatele. U *Cesty na sever* jistě sehrál svou

roli vedle obecného zájmu o cestopis z našeho koutu světa od slavného autora i osobní motiv. Pozorný čtenář si možná všimne, že Čapek v cestopise konkrétně uvádí jménem jen dvě osoby, se kterými se ve Skandinávii setkal, a to v Dánsku, ačkoli dánská část knihy je nejkratší. Obě je také nakreslil. Jde o kodaňskou holčičku Anneke a o jistého Svenda Borberga, se kterým Čapek pil akvavit. Anneke je dcera Čapkovy věrné překladatelky Else Westh-Neuhardové a Svend Borberg dramatik a divadelní kritik, který se o Čapkovy hry velmi zajímal. Borberg zemřel už v roce 1947, ale jeho syn Henrik Borberg ještě žije a je majitelem nakladatelství Multivers.

Už před válkou přeložila Else Westh-Neuhardová *Válku s Mloky* do dánštiny. Knihu pak před dvěma nebo třemi roky četl mladý aarhuský nakladatel Kristian Tanghøj. Velmi ho zaujala, ale cítil, že jazyk překladu je už poněkud zastaralý. Nějakým způsobem také zjistil, že grafická úprava dánského vydání je ve srovnání s českým originálem chudá. Nakladatelství *Æther* se zaměřuje na vizuální literaturu a grafické romány a Kristian Tanghøj se proto rozhodl, že knihu vydá v novém ilustrovaném překladu s typografií odpovídající předválečnému českému originálu. O sazbu a grafickou úpravu se postaral sám, a tak vznikla krásná, vizuálně fascinující kniha.

Jak je na tom vlastně Karel Čapek v dánštině? Do jakého kulturního povědomí o něm, o české literatuře, případně meziválečném Československu oba překlady vstupují?

Karel Čapek je vedle Milana Kundery asi nejpřekládanějším českým autorem do dánštiny, ale zájem o jeho dílo vyvrcholil krátce před válkou a v prvním desetiletí po ní. Jeho jméno proto rezonuje především u starších generací, a to především kvůli *Válce s Mloky* a částečně i *Zahradníkovu roku*. U obou knih došlo k několika novým vydáním. Dánové občas spojují jméno Čapek s původem slova „robot“, i když u nás v Dánsku asi málokdo zná hru *RUR*. O meziválečném Československu se nic moc neví, možná jen, že bylo demokratickým státem a obětí Mnichovské dohody.

Jak působí Čapkův cestopis o skandinávských zemích na dnešního dánského čtenáře? Jeden kritik si všiml lehce idylizujícího rázu Čapkových severských postřehů, ale i smutného podtónu daného politickými poměry „dole“ v Evropě. Také pochválil souhru textu a kreseb. Cestopis se čte jako roztomilý portrét světa včerejška, ale čtenáři zároveň připadá úsměvné, jak byl Čapek s to postřehnout nejen obecné lidské, ale i národní zvyky a zvláštnosti, které se přes obrovské společenské změny posledních více než osmdesáti let stále projevují. To mají ovšem *Cesta na sever* a *Válka s Mloky* společné.

Román Válka s Mloky byl zřejmě pro překlad náročnější než Cesta na sever, již kvůli hře s různými žánry od novinového sloupku po vědecké pojednání, specifickému humoru, množství postav, hlasů a perspektiv, dobovým politickým a kulturním narážkám a podobně. Co bylo pro Vás nejtěžší a co řekneme nejzábavnější?

Nejtěžší byla asi čínská místní jména. S výjimkou ostrůvku Tana Masa jsou Čapkova toponyma skoro všechna reálná a s velkou pomocí Googlu se mi je většinou podařilo

najít, jen u těch čínských ne a ne. Na to bych asi potřeboval pomoc českého sinologa, který by mi vysvětlil, jak vypadá současná anglická transkripce těch měst a oblastí. Jiným v podstatě neřešitelným problémem byly prvky nářečí v rozhovorech kapitána van Tocha a G. H. Bondyho. Kvůli velkému odstupu mezi mluvenou a psanou formou jazyka nemá dánština prostě stejnou možnost jako čeština písemně napodobit hovorový projev.

Nejzábavnější byla naopak místa, kde Čapek imituje styl a jazyk 19. století, třeba úryvek ze starého časopisu „O Lidogestěrkách“ nebo konverzace s vlasteneckým mlokem na ostrovech Galapagos. Dánský čtenář sice neví, kdo byl pan primátor doktor Baxa, ale styl a duch toho rozhovoru se dají zachytit. Vůbec jsou právě ty Čapkovy hříčky s žánry a styly pro překladatele velká sranda.

„Podmořské potvory mívají u čtenářů značný úspěch,“ praví se na jednom místě románu, ale může být dnes nějak aktuální? Válku s Mloky současné generace již nechtou jako alegorii proti nacismu, jak jsme se to učili ve škole. Zaznamenal jste již nějaký ohlas?

Nejen nakladatel, ale i kritici se shodují v tom, že kniha je stále aktuální. A jak zdůraznil Mikkel Bruun Zangenberg v týdeníku *Weekendavisen*, je Čapek na rozdíl od svých dystopických kolegů Orwella a Huxleye přes veškeré hrůzy textu i zábavný. Zangenberg srovnává děj románu s lavinou a tvrdí, že i bez Hitlera a nacismu jsou mechanismy, které uvádějí lavinu do pohybu, stejně silné dnes jako v roce 1936. Dnes je ovšem nasnadě číst román jako alegorii o antropocénu, tedy o tom, jak lidstvo svou nenasytností a tupostí ignoruje všechna varování vědců i přírody samé a ničí vlastní planetu.

Co pro Vás překlad a překládání znamená a co byste rád přeložil příště? A je vlastně podle Vás důležité překládat do dánštiny českou literaturu? Nestačí překlady do němčiny či angličtiny? Dánové jsou pověstní vynikajícími znalostmi obou jazyků.

Překládání mě prostě baví. Dělán to vedle své práce na univerzitě, o víkendech a prázdninách nebo večer, když mám na to energii a volnou chvíli. Je to lepší trénink mozku než sudoku nebo křížovka. Před několika léty tady kvůli chybějícímu studentskému zájmu zrušili bohemistiku, a i když skoro denně v rámci své vědecké činnosti čtu české odborné texty a prameny, jsem rád, že mohu aspoň ve volném čase sledovat českou literaturu a v překladech pracovat do hloubky s jazykem. Až odejdu do důchodu, budu překládat více! V těchto týdnech dokončuji první, hrubý překlad románu *Jezero* od Biancy Bellové. Je to velmi dobrý text a vítám, že jde tentokrát o současnou českou literaturu.

Dánové sice umí dobře anglicky (zato už dlouho u nás neumí skoro nikdo německy; to je bohužel fáma) a hodně se tady prodává beletrie v angličtině. Byla by však velká ztráta, kdybychom měli přístup k české literatuře – nebo k jiným „menším“ literaturám – jen přes angličtinu. Do angličtiny se z češtiny a podobných „menších“

jazyků překládá málo, zvláště s ohledem na velikost této jazykové oblasti. Navíc bychom ztratili určitou (a asi dost velkou) část čtenářstva, která buď nerada čte anglicky, nebo v tom obrovském množství anglických a amerických románů nějaký ojedinělý český titul (pravděpodobně vydaný jen menším nakladatelstvím) prostě přehlédne. Náš svět bude o něco chudší, pokud se menší evropské kultury nebudou moci navzájem přímo poznávat, a to i cestou literární výměny.

*K. Čapek, O. Scheinflugová s dánským spisovatelem Svendem Borbergem
a překladatelkou paní West-Neuhard na večeru PEN klubu ve Valdštejské zahradě*

www.ipsl.cz